

บทที่ 2

กรอบความคิดในการศึกษาแนวคิดทางปรัชญา

2.1 ความนำ

ความหมายของ " ปรัชญา " ตามรากศัพท์เดิมของคำว่า " Philosophy " มาจากภาษากรีก 2 คำ คือ คำว่า " Philein " (แปลว่า ความรัก) กับ " Sophia " (แปลว่า ความรู้หรือความฉลาด)¹ ผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็น "นักปรัชญา" (Philosopher) คือ ผู้ที่มีความรักในความรู้ สนใจที่จะแสวงหาความรู้ตลอดเวลา การได้มาซึ่งความรู้จำเป็นต้องอาศัยการคิด การคิดแบบปรัชญานั้นเป็นการแสวงหาความจริง โดยการใช้ปัญญาเหตุผลในการคิดวิเคราะห์ไตร่ตรองปัญหาต่าง ที่เกี่ยวกับ ชีวิต สังคม และโลก โดยมีหลักการ วิธีการและเป้าหมายที่ชัดเจนต่อเนื่อง เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหานั้นได้ นอกจากนี้การแสดงออกซึ่งความคิดทางปรัชญาของนักปรัชญาคนหนึ่ง ๆ ต้องเป็นสิ่งที่มียุทธพิพจน์ต่อโลกภายนอก และได้รับการยอมรับจากบุคคลอื่นด้วย

จากการศึกษาวิเคราะห์ความคิดทางปรัชญาของนักปรัชญาในอดีต จะพบว่าความคิดดังกล่าวมีหลักการซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็น " หลักการทางปรัชญา " กล่าวคือ เป็นความเชื่อพื้นฐานและเป็นจุดเริ่มต้นในการคิดปรัชญาของนักปรัชญาคนนั้น ๆ นอกจากนี้นักปรัชญาแต่ละคนย่อมมีวิธีการและเครื่องมือที่จะทำให้ได้มาซึ่งความรู้ที่แตกต่างกัน ตามหลักการหรือความเชื่อของแต่ละคน ดังนั้นการศึกษาความคิดทางปรัชญา อาจถือได้ว่าเป็นการศึกษากระบวนการคิดของนักปรัชญานั้นเอง เพื่อให้การวิเคราะห์แนวคิดทางปรัชญามีความชัดเจนและเป็นระบบ จึงควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับขอบข่ายและเนื้อหาของการศึกษาปรัชญาดังจะได้อธิบายต่อไป

2.2 ขอบข่ายของการศึกษาแนวคิดทางปรัชญา

การศึกษาแนวคิดทางปรัชญาจำเป็นที่จะต้องทราบถึงขอบเขตของเนื้อหาทางปรัชญา ที่มีความเกี่ยวข้องกับความจริงของเอกภพ ธรรมชาติและชีวิต ปรัชญามีขอบข่ายของการศึกษาที่กว้างขวางมาก การจัดแบ่งประเภท สาขาของปรัชญาให้ครอบคลุมเนื้อหาของปรัชญามากที่สุด จึงเป็นสิ่งที่สำคัญเพื่อนำมาใช้จัดระบบความคิดของนักคิดคนหนึ่งๆ โดยการพิจารณาจากกรอบของประเภท

¹ Dagobert D. Runes, Dictionary of Philosophy (New Jersey:Littlefield, 1972), p. 235.

และสาขาของปรัชญาที่กำหนดไว้ แม้ว่าในอดีตสาขาวิชาของปรัชญาจะยังมิได้มีการแบ่งไว้อย่างชัดเจน แต่ในปัจจุบันมีการแบ่งปรัชญาเป็นสาขาต่างๆ ดังจะได้นำมาเสนอดังนี้

Encyclopedia Americana² แบ่งสาขาของปรัชญาออกเป็น 5 สาขาดังนี้

1. อภิปรัชญา

อภิปรัชญาแบ่งย่อยออกเป็น 2 สาขา

- ภววิทยา ทฤษฎีเกี่ยวกับธรรมชาติและความจริง
- จักรวาลวิทยา (Cosmology) ทฤษฎีทั่วไปเกี่ยวกับการเข้าถึงความจริงของจักรวาล

2. ตรรกศาสตร์

เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยการอ้างถึงสิ่งที่ถูกต้อง และความสมเหตุสมผล (Validity) แบ่งออกเป็น 2 หลัก คือ

- ตรรกนิรนัย (Deductive Logic)
- ตรรกอุปนัย (Inductive Logic)

3. ญาณวิทยา

ทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้และความถูกต้องของความรู้

4. จริยศาสตร์

เป็นการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาทางจริยธรรม หรือหลักแห่งความถูกต้องของการกระทำของมนุษย์ แบ่งออกเป็น 3 ประเด็นคือ

- อะไรคือสิ่งที่มีค่าสูงสุดอันเป็นอุดมคติของชีวิต (Summum bonum)
- เกณฑ์การตัดสินจริยธรรม
- ธรรมชาติของค่าทางจริยธรรม

5. สุนทรียศาสตร์

เป็นการศึกษาเกี่ยวกับคุณค่าทางสุนทรียภาพ หลักของความงาม การตัดสินคุณค่าของความงาม ตลอดจนการวิเคราะห์ผลงานทางศิลปะ

² Encyclopedia Americana Vol.21(New York: Americana Corporation, 1973), pp. 774-777.

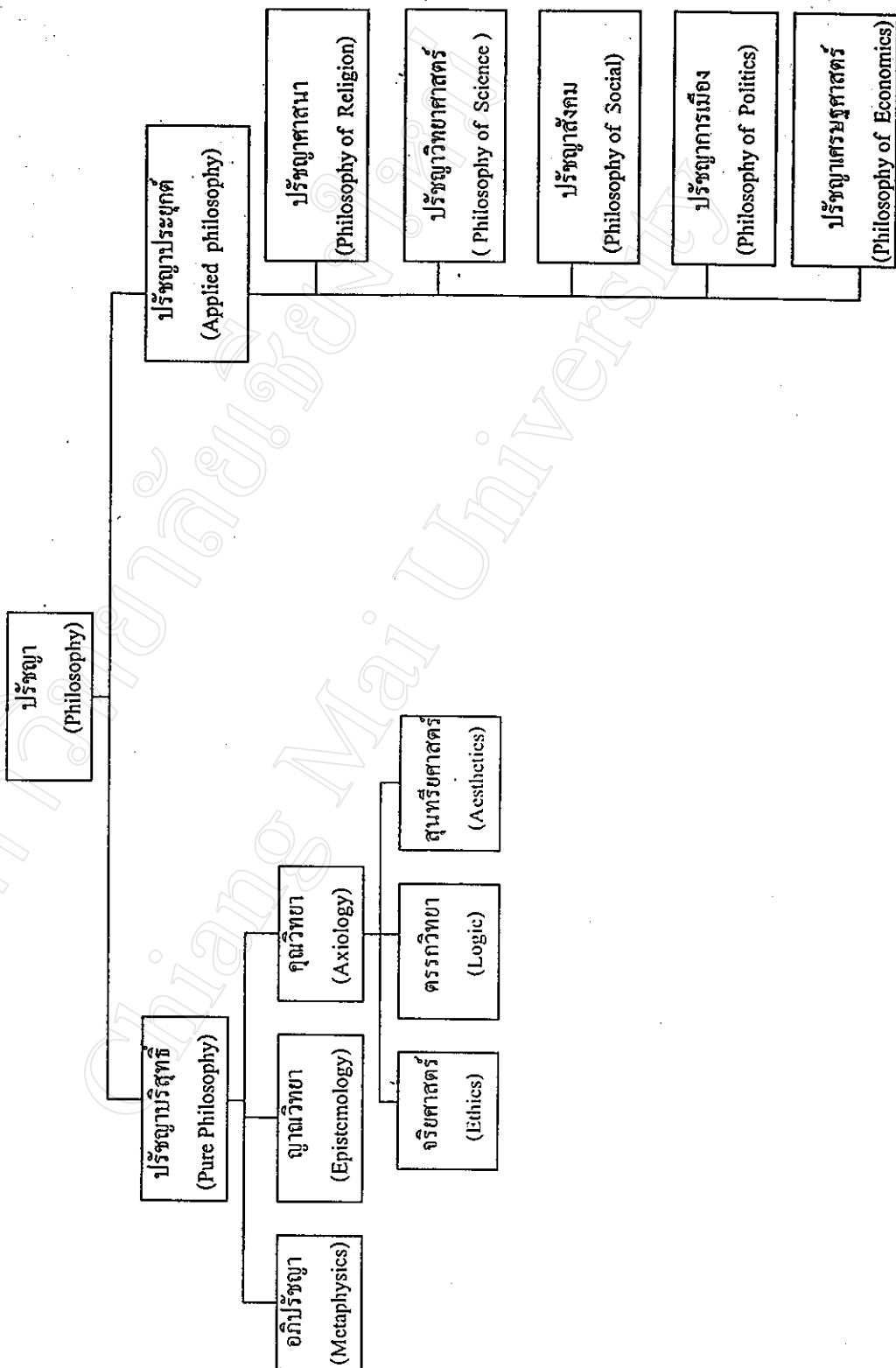
การแบ่งปรัชญาออกเป็นสาขาตาม Encyclopedia Americana ข้างต้น อาจถือได้ว่าเป็น ปรัชญาบริสุทธิ์ (Pure philosophy) นอกจากนี้ยังมีปรัชญาอีกประเภทหนึ่งได้แก่ ปรัชญาประยุกต์ (Applied philosophy) ซึ่งเป็นการนำเอาปรัชญาบริสุทธิ์ไปตีความ แยกสาขาตามวิชาเฉพาะแต่ละ วิชา เช่น

- 1.1 ปรัชญาศาสนา
- 1.2 ปรัชญาคณิตศาสตร์
- 1.3 ปรัชญาวิทยาศาสตร์
- 1.4 ปรัชญาสังคม
- 1.5 ปรัชญาจิต
- 1.6 ปรัชญาศิลปะ³

จากวรรณกรรมเกี่ยวกับสาขาปรัชญาที่น่าสนใจมานี้ สามารถแสดงสรุปรวมโดยแผนภูมิได้ดัง
นี้

³ กิรติ บุญเจือ, ปรัชญาสำหรับผู้เริ่มเรียน(กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2519), หน้า 7-8.

แผนภูมิแสดงประเภทและสาขาของปรัชญา

ในการศึกษาเพื่อวิเคราะห์แนวคิดทางปรัชญาของนักคิดคนหนึ่ง ๆ ได้อย่างชัดเจนจำเป็นจะต้องศึกษาธรรมชาติของเขาก่อนที่อธิบายปัญหาที่สำคัญ ได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับธรรมชาติและโลก ปัญหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับโลก และปัญหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ โดยอาศัยกรอบความคิดทางปรัชญาสาขาต่างๆ แล้วจึงจะสามารถกำหนดแนวคิดทางปรัชญาของเขาได้อย่างถูกต้องและเป็นระบบ กรอบความคิดทางปรัชญาสาขาต่างๆมีเนื้อหาดังต่อไปนี้คือ

2.2.1 แนวคิดทางอภิปรัชญา

อภิปรัชญา เป็นปรัชญาบริสุทธิ์สาขาหนึ่งที่ศึกษาเพื่อค้นหาเกี่ยวกับสถานะแห่งความเป็นจริงที่สุด “Metaphysics” เป็นคำที่เริ่มนิยมใช้ตั้งแต่สมัยอิมมานูเอล คานท์ ปรัชญาเมธีชาวเยอรมัน (ศตวรรษที่ 18) ⁴ ซึ่งแต่เดิมใช้คำว่า ภววิทยา ซึ่งเป็นวิชาที่ว่าด้วยความมีอยู่ ความแท้จริงของโลกและมนุษย์ การเปลี่ยนมานิยมใช้คำว่าอภิปรัชญาแทนคำว่า ภววิทยา เป็นเพราะภววิทยามีความหมายที่แคบกว่าอภิปรัชญา กล่าวคือ อภิปรัชญากล่าวถึงสิ่งที่มีอยู่ล้นวงเลยหรือนอกเหนือขอบเขตของการรับรู้เกี่ยวกับโลกและธรรมชาติ ดังนั้นเมื่อพูดถึงอภิปรัชญาจึงรวมเอาเนื้อหาของภววิทยาเข้าไปด้วย

อภิปรัชญาเป็นปรัชญาที่ตอบปัญหาเกี่ยวกับความแท้จริงของสิ่งต่างๆ ในเอกภพและกระบวนการของสิ่งเหล่านี้ เพื่อแสวงหาความจริงพื้นฐานซึ่งถือเป็นความจริงสูงสุดและเป็นแก่นแท้หรือเบื้องหลังของสิ่งต่าง ๆ การศึกษาอภิปรัชญาแบ่งเป็นประเด็นศึกษาออกเป็น 3 ประเด็นปัญหา คือ ⁵

1. ปัญหาจักรวาลหรือเอกภพ
2. ปัญหาจิตหรือวิญญาณ
3. ปัญหาภาวะหรือภววิทยา

⁴ รุ่งเรือง บุญไธยรส, ปรัชญาคืออะไร(คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2512), หน้า 17.

⁵ Encyclopedia Americana Vol.21, p. 773 .

1. ปัญหาจักรวาลหรือเอกภพ

เป็นการศึกษาเพื่อตอบปัญหาเกี่ยวกับกำเนิดโครงสร้างของจักรวาล และสรรพสิ่งในเอกภพว่ามีวิวัฒนาการความเป็นมาอย่างไร และมีความสัมพันธ์กันอย่างไร ลักษณะการตอบปัญหาเช่นนี้ จัดอยู่ในแขนงวิชาจักรวาลวิทยา (Cosmology) ซึ่งมีการแบ่งประเด็นที่ศึกษาปัญหาเกี่ยวกับจักรวาล ได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับขนาดของจักรวาล ปัญหาเกี่ยวกับวิวัฒนาการของจักรวาล ปัญหาการขยายตัวของจักรวาล ปัญหาเรื่องเวลาและอวกาศ

2. ปัญหาจิตหรือวิญญาณ

เป็นการศึกษาว่าจิตมนุษย์คืออะไร มีธรรมชาติเป็นอย่างไร สัมพันธ์กับร่างกายอย่างไร มีเสรีภาพในการตัดสินใจเลือกกระทำอย่างแท้จริงหรือไม่ รวมถึงปัญหาเกี่ยวกับลักษณะของจิตมนุษย์ว่าเป็นอย่างไร เมื่อร่างกายดับสูญไปแล้ว คำตอบของปัญหาเหล่านี้จัดอยู่ในแขนงวิชาที่เรียกว่าปรัชญาจิต (Philosophy of Mind) ซึ่งประกอบด้วยปัญหาสำคัญ 4 ปัญหาคือ

ปัญหาเกี่ยวกับธรรมชาติของจิต ศึกษาปัญหาว่าจิตคืออะไร ประกอบด้วยแนวคิดที่ตอบปัญหานี้ 5 แนวคิดที่สำคัญ คือ แนวคิดของกลุ่มสสารนิยม (Materialism) แนวคิดของกลุ่มจิตนิยม (Idealism) แนวคิดของกลุ่มวิเคราะหนิยม (Criticism) แนวคิดของกลุ่มวิมตินิยม (Scepticism) และแนวคิดของกลุ่มปฏิบัตินิยม (Pragmatism) ⁶

ปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างจิตกับกาย ปัญหานี้เริ่มตั้งแต่ เดการ์ตส์ (Rene Descartes, 1596 – 1650) ที่แยกความแตกต่างระหว่างจิตและกายตามแนวคิดทวินิยม (Dualism) เมื่อจิตและกายเป็นสาระที่แตกต่างกัน ปัญหาความสัมพันธ์ของทั้ง 2 สิ่งจึงเกิดขึ้น โดยมีแนวคิดที่อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างจิตกับกายที่สำคัญได้แก่ แนวคิดทวินิยม (Dualism) ของเดการ์ตส์ แนวคิดของลัทธิภาวะขนาน (Parallelism) และแนวคิดของกลุ่มสสารนิยม (Materialism)

ปัญหาเรื่องเจตจำนงเสรี (Free will) เป็นปัญหาที่เกิดจากความสงสัยประสบการณ์ในชีวิตประจำวันของเราในเรื่องของการตัดสินใจเลือกกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ ความมีเสรีภาพในการเลือกกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และการเลือกกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยได้รับอิทธิพลจากสิ่งอื่นโดยไม่รู้ตัวเป็นการตัดสินใจอย่างไม่มีเสรีภาพ ปัญหานี้ก่อให้เกิดแนวคิดที่แตกต่างกัน 2 แนวคิด คือ แนวคิดของลัทธิเหตุวิสัย (Determinism) เชื่อว่ามนุษย์ไม่มีเจตจำนงเสรีที่จะตัดสินใจเลือกกระทำสิ่งต่าง ๆ การตัดสินใจของเรานั้นเกิดจากอิทธิพลรอบตัว หรือจากสาเหตุใดสาเหตุหนึ่ง

⁶ จี ธี ดับบลิว, ปรัชญาเบื้องต้น Introduction to Philosophy แปลโดย กิรติ บุญเชื้อ (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2518), หน้า 203.

ดังนั้นมนุษย์จึงไม่มีเสรีภาพในการตัดสินใจเลือกและเป็นการกระทำที่ถูกกำหนดโดยสภาพสิ่งแวดล้อม ส่วนแนวคิดของลัทธิอิสรวิสัย (Indeterminism) มีแนวคิดที่ตรงกันข้ามกับลัทธิเหตุวิสัย เพราะเชื่อว่ามนุษย์มีเสรีภาพที่จะตัดสินใจเลือกกระทำ แม้ว่าในบางครั้งจะถูกกำหนดด้วยสิ่งแวดล้อมก็ตาม แต่ลัทธิอิสรวิสัยมองประเด็นในเรื่องของการยกย่องสรรเสริญ และการตำหนิว่าหากมนุษย์ไม่มีเจตจำนงเสรีที่จะเลือกกระทำสิ่งเหล่านั้นก็จะไม่มีความหมาย แนวคิดนี้สนับสนุนทฤษฎีของศาสนาโดยทั่วไป ที่เชื่อว่ามนุษย์มีเสรีภาพที่จะเลือกทำความดีหรือชั่ว หากมนุษย์ไม่สามารถเลือกกระทำได้ การสั่งสอนเรื่องศีลธรรมก็คงจะไร้ความหมาย ดังนั้นจึงเห็นว่ามนุษย์มีเจตจำนงเสรีในการเลือกกระทำและละเว้นการกระทำนั้นได้

ปัญหาเรื่องอมตภาพของจิต ปัญหานี้เป็นปัญหาเกี่ยวกับชีวิตหลังความตาย ชีวิตสิ้นสุดลงที่ไหนและปัญหาการตายแล้วเกิดหรือตายแล้วดับสูญไป ปัญหาเหล่านี้มีแนวคิดที่เป็นคำตอบอยู่ 2 แนวคิดที่สำคัญ คือ แนวคิดของกลุ่มที่เชื่อว่าจิตเป็นอมตะ เชื่อว่ามนุษย์ประกอบด้วยส่วนที่เป็นร่างกายและส่วนที่เป็นจิต เมื่อร่างกายดับไปแล้วจิตก็จะไปหาร่างใหม่ หรืออาจจะอยู่ในสภาพที่ไร้ร่างกายก็ได้กลุ่มที่มีแนวคิดเช่นนี้ได้แก่ ลัทธิเพลโต (Platonism) ลัทธิพราหมณ์ (Brahmanism) ศาสนาคริสต์และอิสลาม เป็นต้น ส่วนแนวคิดของกลุ่มที่เชื่อว่าจิตไม่เป็นอมตะเชื่อว่ามนุษย์ประกอบด้วยส่วนที่เป็นสสารหรือร่างกายอย่างเดียว เมื่อร่างกายแตกดับจิตก็จะไม่มีสิ่งที่เรียกว่าจิตอมตะอยู่ได้กลุ่มที่มีแนวคิดเช่นนี้ได้แก่ ลัทธิสสารนิยม ลัทธิจรรวากของอินเดีย เป็นต้น

3. ปัญหาภาวะหรือภววิทยา

เป็นปัญหาเกี่ยวกับภาวะทั่วไป หรือเนื้อแท้ของทุกสิ่งในเอกภพว่าโดยแก่นแท้แล้วมันเป็นอะไร ที่ถือว่าเป็นความจริง อันติมะ (Ultimate Reality) สิ่งต่าง ๆ ในเอกภพมีความจริงเป็นสสารหรือมิใช่สสาร รวมถึงปัญหาความมีอยู่ของพระเจ้า คำตอบของปัญหาเหล่านี้จัดอยู่ในแขนงวิชาภววิทยา (Ontology)⁷ โดยแบ่งเป็นประเด็นปัญหาที่สำคัญ ดังนี้

ปัญหาเรื่องเนื้อแท้ของจักรวาลเป็นการศึกษาให้ทราบว่าอะไรคือเนื้อแท้ของจักรวาลและมีลักษณะเป็นอย่างไรประกอบด้วยแนวคิดที่เป็นหลักอยู่ 3 แนวคิด คือ แนวคิดจิตนิยม มีความเชื่อว่าเป็นจริงของสรรพสิ่งทั้งหลายหรือแก่นแท้ของทุกสิ่งเป็นจิตหรือขึ้นอยู่กับจิตเท่านั้น สสารเป็นความจริงในระดับที่รองจากจิต แนวคิดสสารนิยมเชื่อว่าความเป็นจริงหรือแก่นแท้ของจักรวาลเป็นสสาร ซึ่งสามารถสัมผัสและรับรู้ได้โดยอาศัยประสาทสัมผัสทั้ง 5 มีการครองที่ครองเวลา สิ่งที่อยู่นอกกรอบของกาลและเทศะจึงเป็นสิ่งที่ไม่มีอยู่จริง การเคลื่อนไหวและการเปลี่ยนแปลงของ

⁷ สถิต วงศ์สุวรรณ, ปรัชญาเบื้องต้น(กรุงเทพฯ: อักษรพิทยา, 2540), หน้า 73-74.

สสารตลอดจนการทำงานของสสารที่เป็นระบบซับซ้อนทำให้เกิดความรู้สึกนึกคิด ซึ่งทำให้เข้าใจว่าเป็นจิต แท้จริงแล้วเป็นผลจากการมีอยู่จริงของสสารนั่นเอง แนวคิดธรรมชาตินิยม เชื่อว่าความเป็นจริงทั้งหมดของจักรวาลประกอบด้วยสิ่งธรรมชาติเพียงอย่างเดียว สิ่งที่อยู่นอกเหนือจากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติเป็นสิ่งที่ไม่มีอยู่จริง ธรรมชาตินิยมเห็นด้วยกับสสารนิยมว่าสสารหรือวัตถุเท่านั้นที่สามารถรับรู้ได้โดยประสบการณ์ และสามารถตรวจสอบได้โดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์เป็นการแสวงหาประสบการณ์ใหม่จากการอ้างอิงถึงประสบการณ์เดิมที่เป็นจริง นอกจากนี้ธรรมชาตินิยมยังยอมรับกระบวนการวิวัฒนาการของสสารว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นของสิ่งใหม่ ๆ ที่มีลักษณะแตกต่างทั้งทางคุณสมบัติ และคุณภาพซึ่งสามารถอธิบายได้จากความเป็นไปของธรรมชาติ

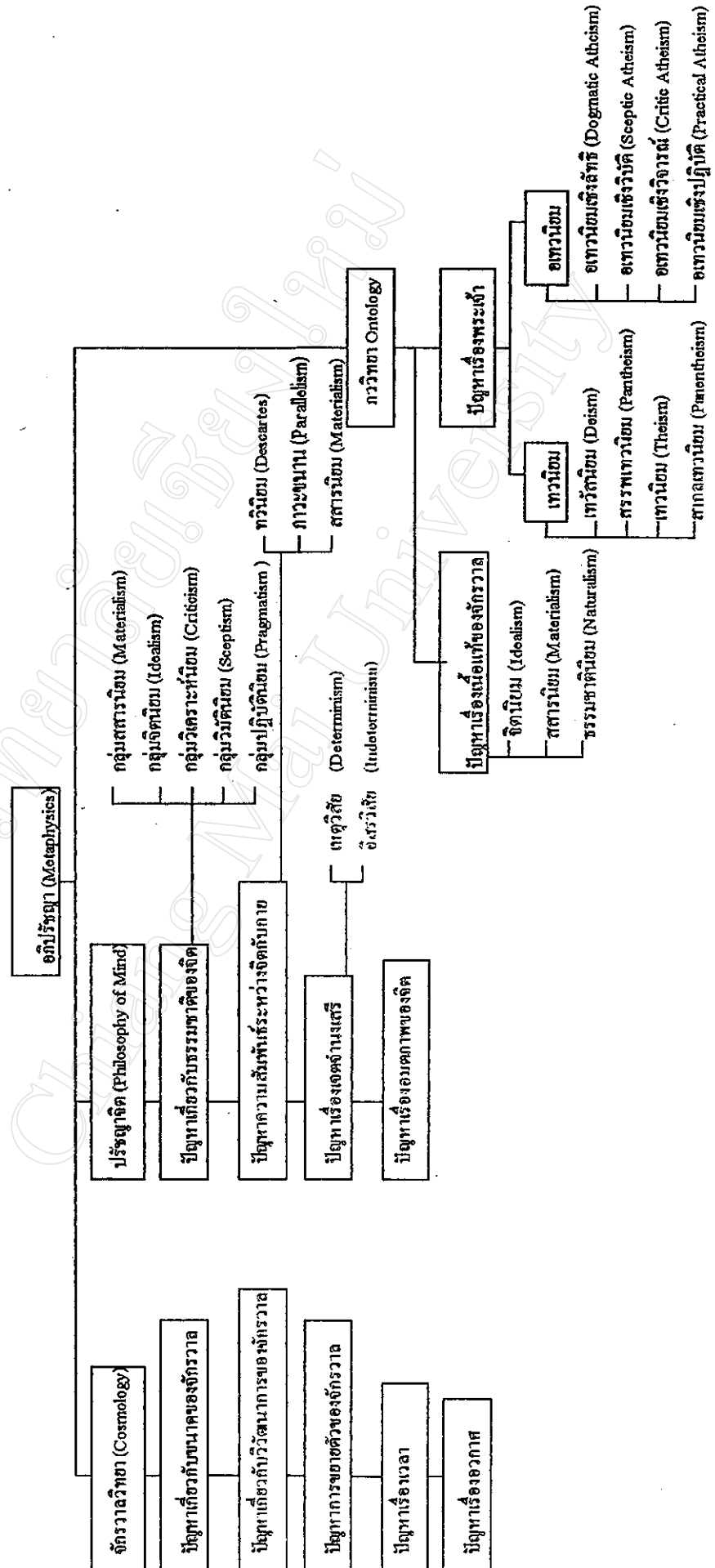
ปัญหาเรื่องพระเจ้า เป็นปัญหาหนึ่งที่สำคัญในการศึกษาปรัชญา เนื่องจากการศึกษาเพื่อหาเหตุผลมาพิสูจน์ความมีอยู่ของพระเจ้า แต่ในขณะเดียวกันก็มีแนวคิดที่มาหักล้างตลอด แนวคิดที่ขัดแย้งกันมี 2 แนวคิดหลัก คือ แนวคิดกลุ่มเทวนิยม (Theism) เชื่อว่าพระเจ้ามี่จริง มีลักษณะเป็นอสสารหรือจิตบริสุทธิ์ไม่สามารถสัมผัสได้โดยตรงเหมือนสสาร มีความสมบูรณ์สูงสุดและไม่ถูกจำกัดด้วยอะไรทั้งสิ้น แนวคิดของกลุ่มเทวนิยมที่อธิบายความมีอยู่จริงของพระเจ้ามี่ทฤษฎีที่แตกต่างกันหลายทฤษฎีตามการบัญญัติศัพท์ของราชบัณฑิตยสถาน ได้แก่ เทวีสนิยม (Deism) สรรพเทวนิยม (Pantheism) เทวนิยม (Theism) และสากลเทวนิยม (Panentheism) ⁸ แนวคิดกลุ่มอเทวนิยม (Atheism) เชื่อว่าพระเจ้ามี่ไม่มีอยู่จริง โลกประกอบด้วยสสารและพลังงานเท่านั้น แนวคิดของกลุ่มอเทวนิยมแบ่งออกได้ 4 แบบ คือ อเทวนิยมเชิงลัทธิ (Dogmatic Atheism) อเทวนิยมเชิงวิมัติ (Sceptic Atheism) อเทวนิยมเชิงวิจารณ์ (Critical Atheism) และอเทวนิยมเชิงปฏิบัติ (Practical Atheism) ⁹

จากการศึกษาแนวคิดทางปรัชญาในสาขาอภิปรัชญาที่ได้กล่าวมาแล้วทั้งหมด สามารถสรุปโดยเขียนเป็นแผนภูมิแสดงประเด็นปัญหาและแนวคิดที่สำคัญของอภิปรัชญาได้ดังนี้

⁸ สิงห์ทน คำขาว, ปรัชญา(คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2519), หน้า 213.

⁹ ศุภกร ศรีแสน, ปรัชญาและแนวคิดทางการศึกษา(คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2522), หน้า 11.

แผนภูมิแสดงประเด็นปัญหาและแนวคิดทางอภิปรัชญา

2.2.2 แนวคิดทางญาณวิทยา

ญาณวิทยา (Epistemology) เป็นปรัชญาบริสุทธิ์สาขาหนึ่งที่ศึกษาปัญหาเกี่ยวกับความรู้ของมนุษย์ ซึ่งประกอบไปด้วยประเด็นปัญหาที่สำคัญ 4 ประเด็นคือ¹⁰

1. ปัญหาธรรมชาติของความรู้
2. ปัญหาต้นกำเนิดของความรู้
3. ปัญหาขอบเขตของความรู้
4. ปัญหาความสมเหตุสมผลของความรู้

1. ปัญหาธรรมชาติของความรู้

ปัญหานี้แบ่งประเด็นที่สำคัญในการศึกษาออกเป็น 2 ประเด็นคือ

1.1 ความหมายของความรู้ เป็นการศึกษาเพื่อให้ทราบว่าความรู้คืออะไร และมีความหมายอย่างไร เช่น การใช้คำว่า “รู้” ในชีวิตประจำวัน อาจหมายถึง การคิดหรือการเชื่อและบางครั้งก็หมายถึงการรู้จัก แต่ในทางปรัชญาแล้ว ความหมายดังกล่าวแม้จะได้รับการพิสูจน์ว่าจริงก็อาจไม่ใช่ความรู้ ความรู้ทางปรัชญาจะต้องประกอบด้วยเงื่อนไขหลายประการดังจะได้อธิบายในประเด็นต่อไป

1.2 เงื่อนไขของความรู้ การพิจารณาสิ่งที่เรารู้ว่าจะจัดเป็นความรู้ทางปรัชญาหรือไม่นั้นจะต้องทำความเข้าใจในประโยคที่เราพูดซึ่งเรียกว่าประพจน์ ว่าตรงตามเงื่อนไขต่อไปนี้ คือ การรู้สิ่งหนึ่งก็คือสิ่งนั้นต้องจริง และถ้าเราเชื่อว่าสิ่งนั้นเป็นจริงสิ่งนั้นและความเชื่อของเราก็ต้องเป็นจริงด้วย นอกจากนี้ความรู้ยังต้องประกอบด้วยพยานหลักฐาน ที่สามารถตรวจสอบและยืนยันได้อีกด้วย

2. ปัญหาต้นกำเนิดของความรู้

เป็นปัญหาที่ถกเถียงกันในเรื่องความรู้ที่มนุษย์ได้รับมานั้นได้รับมาจากใดบ้าง มีแนวคิดที่สำคัญที่เสนอคำตอบไว้ 2 แนวคือ ประสบการณ์และเหตุผลซึ่งในทางญาณวิทยาถือว่าต้นกำเนิดของความรู้มีอยู่ 6 ทาง ดังนี้¹¹

¹⁰ สุจิตรา (อ่อนค้อม) ธรณีน, ปรัชญาเบื้องต้น(ภาควิชาปรัชญาและศาสนา วิทยาลัยครูธนบุรี สหวิทยาลัยรัตน โกสินทร์, 2532), หน้า 46.

¹¹ Hosper John, An Introduction to Philosophy Analysis(U.S.A.: Prentice-Hill, 1967), pp. 122-141.

2.1 ความรู้ได้จากประสบการณ์ (Sense-experience) แนวคิดนี้เชื่อว่าความรู้ได้รับจากประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้นและกาย ความรู้ที่เกิดจากการมีประสบการณ์ เรียกว่า empirical knowledge เป็นความรู้ที่สามารถยืนยันข้อเท็จจริงได้ อย่างไรก็ตามเราพบว่าในบางครั้งประสาทสัมผัสของเราอาจเกิดจากการคลาดเคลื่อนได้ ดังนั้นจึงต้องอาศัยการพิจารณาเพื่อตัดสินความรู้ให้ถูกต้องชัดเจนต่อไป นักปรัชญาในกลุ่มนี้เรียกว่ากลุ่มประจักษ์นิยม

2.2 ความรู้ได้จากเหตุผล (Reason) แนวคิดนี้เชื่อว่าความรู้ของมนุษย์ได้จากการสามารถในการคิดและอ้างเหตุผลแบบนิรนัย (Deductive reasoning) โดยจะอ้างจากข้ออ้างไปสู่ข้อสรุป ข้อสรุปที่ได้ถือเป็นความรู้ใหม่ นักปรัชญาในกลุ่มนี้เรียกว่า กลุ่มเหตุผลนิยม ซึ่งมีความเชื่อพื้นฐานว่าความรู้ที่แท้จริงต้องมาจากเหตุผล ยอมรับความรู้ก่อนประสบการณ์ (apriori knowledge) และความรู้ที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด (Innate idea) ดังนั้นมนุษย์สามารถมีความรู้ได้โดยไม่ต้องอาศัยประสบการณ์

2.3 ความรู้มาจากผู้อื่น (Authority) แนวคิดนี้เชื่อว่าความรู้ที่ได้รับจากผู้อื่นที่เคยได้รับความรู้โดยตรงมาก่อน จะเป็นการประหยัดเวลาและได้รับความรู้เร็ว เนื่องจากความรู้บางอย่างไม่สามารถรู้ได้โดยตรงและย้อนกลับไปตรวจสอบไม่ได้ เช่นเหตุการณ์ในอดีต อย่างไรก็ตามความรู้ที่ได้รับจากผู้อื่นพึงใช้วิจารณญาณก่อนที่จะยอมรับ เพราะอาจเกิดความผิดพลาดขึ้นได้

2.4 อัจฉตติญาณ (Intuition) แนวคิดนี้เชื่อว่าความรู้เกิดขึ้นได้เอง กล่าวคือเกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งขึ้นได้โดยทันทีทันใดในความคิดเป็นการหยั่งรู้ของจิต ทำให้รู้ไปถึงภายในของสิ่งนั้น และเกิดการรู้สิ่งนั้นได้ทั้งหมด การรู้โดยอัจฉตติญาณนั้นมิได้เกิดขึ้นกับทุกคนแต่จะเกิดขึ้นกับบางคนเท่านั้น แนวคิดนี้ถือเป็นปรัชญาสมัยใหม่ที่เรียกว่าอัจฉตติญาณนิยม (Intuitionism) ซึ่งยังหาข้อพิสูจน์และเกณฑ์ในการตัดสินไม่ได้

2.5 ความรู้ได้จากการวิรูจน์ (Revelation) แนวคิดนี้เชื่อว่าความรู้เกิดจากการวิรูจน์ คือ การเปิดเผย หรือการแสดงให้เห็นโดยสิ่งที่เหนือธรรมชาติ อันได้แก่ พระเจ้า หรืออำนาจศักดิ์สิทธิ์ ความรู้ของแนวคิดนี้จึงเป็นความรู้ของศาสนาฝ่ายเทวนิยม เป็นความรู้ที่มนุษย์ไม่สามารถคิดได้เอง พระเจ้าจะทรงเปิดเผยให้มนุษย์รู้เกี่ยวกับโลกและมนุษย์รวมทั้งข้อปฏิบัติต่าง ๆ สำหรับมนุษย์ด้วย

2.6 ความรู้ได้จากความศรัทธา (Faith) แนวคิดนี้มีลักษณะที่ใกล้เคียงกับการได้มาของความรู้โดยการวิรูจน์ หากแต่ความศรัทธาหมายถึง ความเชื่อ ในลักษณะที่ว่าหากมีความศรัทธาต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งแล้วสิ่งนั้นจะต้องเป็นจริง ความศรัทธานั้นจึงจะก่อให้เกิดความรู้ ถ้าความศรัทธาของคนเราตรงกันก็ย่อมจะก่อให้เกิดความรู้ที่ตรงกัน แต่ในชีวิตจริงเราพบว่ามีผู้ศรัทธามากมายที่มี

ความเห็นไม่ตรงกันทั้งนี้เพราะเป็นการอ้างจากความเชื่อของบุคคลเท่านั้นมิได้มีหลักฐานมายืนยัน และพิสูจน์ได้ ความรู้ที่ได้จากความรู้ทางนี้ ในทางปรัชญาจึงเห็นว่าเป็นความรู้ที่ไม่น่าเชื่อถือ

จากการศึกษาปัญหาค้นกำเนิดของความรู้ จากแนวคิดทั้งหมดทางปรัชญาเห็นว่ามีแนวคิดที่น่าเชื่อถือและสามารถใช้เป็นหลักที่สำคัญในการตอบปัญหานี้ได้มี 2 แนวคิดคือความรู้ได้จากประสบการณ์ของกลุ่มประจักษ์นิยม และความรู้ได้จากเหตุผลของเหตุผลนิยม ดังจะได้กล่าวถึงในรายละเอียดต่อไปในส่วนของหลักการ วิธีการและเครื่องมือทางปรัชญา

3. ปัญหาขอบเขตของความรู้

เป็นการศึกษาเพื่อให้ทราบถึงปัญหาเกี่ยวกับขอบเขตของความสามารถของมนุษย์ ในการที่จะรับรู้ความจริงได้มากน้อยเพียงใด และการรับรู้ความจริงนั้นสามารถรู้ได้โดยผ่านประสาทสัมผัสเท่านั้นหรือมีวิธีที่จะรู้โดยไม่ต้องอาศัยประสาทสัมผัส แนวคิดที่ตอบปัญหาขอบเขตของความรู้ที่สำคัญมี 4 แนวคิด ดังนี้

แนวคิดกลุ่มสัจนิยม (Realism) มีทฤษฎีว่ามนุษย์สามารถเข้าถึงความจริงโดยผ่านการมีประสบการณ์โดยตรงซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับจิต สภาพที่ปรากฏต่อประสาทสัมผัสคือ สภาพที่เป็นจริง หากแต่ความจริงบางอย่างที่อยู่นอกเหนือจากการรับรู้ทางประสาทสัมผัสมนุษย์ก็สามารถสร้างเครื่องมือในการเพิ่มประสิทธิภาพของประสาทสัมผัสให้มากขึ้น เพื่อรับรู้ความจริงนั้นได้ แนวคิดกลุ่มสัจนิยมยังแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มย่อยได้แก่ สัจนิยมแบบผิวเผิน (Naïve Realism) สัจนิยมแบบตัวแทน (Representative Realism) และสัจนิยมใหม่ (Neo-Realism)

แนวคิดของลัทธิอัตวิสัย (Subjectivism) ลัทธินี้มีทฤษฎีว่า การมีอยู่ของโลกภายนอกที่เรารับรู้ทางประสาทสัมผัสมิได้อยู่นอกเหนือจากจิตของเรา สิ่งที่อยู่นอกเหนือจากการรับรู้ของจิตเป็นสิ่งที่ไม่มีอยู่ ทฤษฎีนี้ได้รับการอธิบายโดยนักปรัชญาชื่อ เบิร์กเลย์ (George Berkely, 1685-1753) เชื่อว่าสิ่งที่มีอยู่คือ สิ่งที่สามารถรับรู้ได้ มโนคติที่ได้จากการรับรู้ด้วยผัสสะแสดงให้เห็นถึงการมีอยู่ของสิ่งนั้น แม้จะมีบางสิ่งที่จิตไม่สามารถรับรู้ได้ แต่มันก็จะมิได้อยู่เนื่องจากมีจิตที่ยิ่งใหญ่คือพระเจ้ารับรู้มันอยู่

แนวคิดกลุ่มปรากฏการณ์นิยม (Phenomenalism) แนวคิดของกลุ่มนี้เชื่อว่า เราสามารถรับรู้สิ่งต่าง ๆ ได้เท่าที่มันปรากฏแก่ประสาทสัมผัสของเรา แม้ว่าจะมีความจริงอื่นอีกก็ตามที่เรายังไม่สามารถรับรู้ได้ นักปรัชญาที่มีแนวคิดแบบนี้คือ คานท์ (Immanuel Kant, 1724-1804) คานท์พยายามที่จะสร้างทฤษฎีการรับรู้ของจิต เพื่อประนีประนอมความรู้จากประสบการณ์และความรู้จากเหตุผล เขามีทฤษฎีว่า ความจริงที่เราสามารถรับรู้ได้นั้นเป็นความจริงที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขของกาลและเทศะ หากนอกเหนือจากนั้นมันจะเป็นความจริงที่เราไม่สามารถรับรู้ได้ เมื่อเรา

รู้ปรากฏการณ์ผ่านผัสสะมันจะผ่านไปสู่โครงสร้างของจิตทำให้เรารับรู้ปรากฏการณ์ได้ จิตสามารถรับรู้ความจริงที่ผ่านโครงสร้างของจิต เช่น ความรู้ทางคณิตศาสตร์, วิทยาศาสตร์ และความจริงที่ไม่ผ่านโครงสร้างของจิต เช่น ความรู้ทางศาสนาและศีลธรรม

แนวคิดกลุ่มปฏิบัตินิยม (Pragmatism) แนวคิดของกลุ่มนี้เชื่อว่าเราไม่สามารถที่จะรู้โครงสร้างการทำงานของจิตได้ แต่สิ่งที่จะนำมาใช้เป็นมาตรฐาน ตรวจสอบการรับรู้ความจริงของเราได้ คือ ประสิทธิภาพในทางปฏิบัติ ซึ่งเป็นแนวทางที่ยึดเป็นหลักตราบเท่าที่ยังไม่สามารถรู้กระบวนการของจิตได้อย่างชัดเจน นักปรัชญาคนสำคัญที่มีแนวคิดจัดอยู่ในกลุ่มปฏิบัตินิยม มี 3 คน คือ เพิร์ส (Charles Sander Peirce, 1893-1914) เจมส์ (William James, 1842-1910) และคิวอี้ (John Dewey, 1859-1952)

สรุปแล้วจะเห็นว่าแนวคิดของกลุ่มปฏิบัตินิยมเกี่ยวกับการรับรู้ความจริงว่าสิ่งที่เราเข้าใจว่าเป็นความจริงนั้น มันมิใช่ความจริงหากแต่จะเป็นเครื่องมือในการที่จะจัดการกับโลกภายนอกให้เป็นไปตามเป้าหมายของเราเพื่อปรับปรุงโลกให้เกิดประโยชน์สุข

4. ปัญหาความสมเหตุสมผลของความรู้

ปัญหานี้ศึกษาเพื่อให้ทราบว่าความรู้ที่เราได้รับมานั้นเป็นความจริง และน่าเชื่อถือได้เพียงใด จึงจำเป็นจะต้องมีเกณฑ์ในการตัดสินความสมเหตุสมผลและความถูกต้องของความรู้นั้น เพื่อทราบว่าความรู้ของเราตรงกับความเป็นจริงมากน้อยเพียงใด แบ่งประเด็นศึกษาออกเป็น 2 ประเด็นที่สำคัญคือ

4.1 ทฤษฎีความจริง (Theory of Truth) ทฤษฎีความจริง หมายถึงเกณฑ์หรือมาตรฐานในการตัดสินความรู้ว่าเป็นจริงหรือไม่ อย่างไร ประกอบด้วยหลักเกณฑ์ที่สำคัญ 3 ทฤษฎี คือ

(1) ทฤษฎีความเชื่อมร้อย (Coherence theory) ทฤษฎีนี้ถือเกณฑ์ในการตัดสินความจริงว่าความรู้ที่จะถูกต้องและเป็นจริงจะต้องเป็นความรู้ที่สอดคล้องและเข้ากันได้กับความรู้ที่มีอยู่กับแนวคิดที่ยึดทฤษฎีได้แก่ จิตนิยม และเหตุผลนิยม

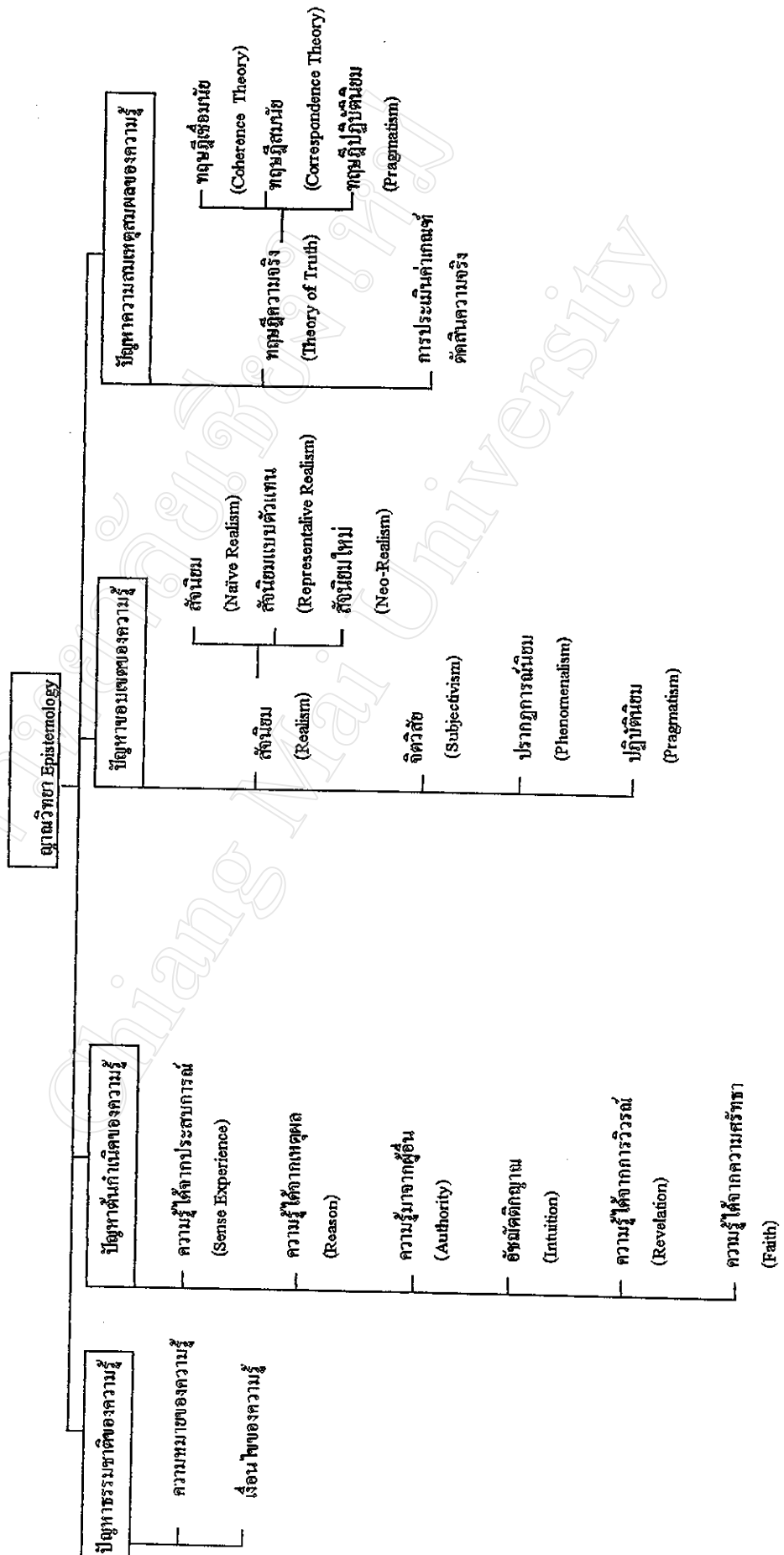
(2) ทฤษฎีสมนัย (Correspondence theory) ทฤษฎีนี้ถือเกณฑ์ในการตัดสินความรู้ว่าถูกต้องและตรงกับความจริงหรือไม่นั้นก็ให้พิจารณาจากข้อเท็จจริง (Fact) ที่ปรากฏและสามารถตรวจสอบได้ แนวคิดที่ยึดหลักทฤษฎีนี้ได้แก่ สัจนิยม และประจักษ์นิยม

(3) ทฤษฎีปฏิบัตินิยม (Pragmatism) ทฤษฎีนี้เห็นข้อบกพร่องของ 2 ทฤษฎีแรกว่าหากความรู้เดิมผิดพลาด ความรู้ที่สอดคล้องกับความรู้เดิมย่อมผิดพลาดไปด้วย และความรู้จากข้อเท็จจริงอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ทฤษฎีปฏิบัตินิยมจึงเสนอแนวคิดที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจ ความถูกต้องและความจริงของความรู้ที่การปฏิบัติแล้วเกิดประโยชน์ได้ผลเป็นที่พึง

พอใจ อย่างไรก็ตามยังมีข้อบกพร่องอยู่ที่ว่ามีความจริงบางอย่างที่ไม่สามารถนำมาปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ได้ นักปรัชญาที่ยึดทฤษฎีนี้ได้แก่กลุ่มปฏิบัตินิยม

4.2 การประเมินค่าเกณฑ์ตัดสินความจริง ทฤษฎีต่าง ๆ ที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการตัดสินความจริงนั้น แม้ว่าเราจะสามารถใช้ตัดสินความจริงได้แต่ก็มีขอบเขตที่จำกัดของแต่ละทฤษฎี และในแต่ละทฤษฎีก็ยังมีข้อดีข้อเสียในตัวของมันเอง จึงไม่มีทฤษฎีที่สมบูรณ์ที่สามารถที่จะใช้ตัดสินความจริงได้ในทุกกรณี ดังนั้นสิ่งที่สำคัญที่สุดคือการรู้จักเลือกใช้ทฤษฎีที่เหมาะสมเพื่อเป็นเกณฑ์ในการตัดสินความจริงในแต่ละกรณี เช่น ใช้ทฤษฎีเชอมนัยในการตรวจสอบความถูกต้องของความจริงทางคณิตศาสตร์ ทฤษฎีสมนัยใช้กับความจริงทางวิทยาศาสตร์ และทฤษฎีปฏิบัตินิยมใช้เป็นเกณฑ์ตัดสินโดยมุ่งที่ผลในทางปฏิบัติ เป็นต้น

จากการศึกษาแนวคิดทางปรัชญาสาขาญาณวิทยา ที่ได้กล่าวมาแล้วทั้งหมด สามารถสรุปและเขียนเป็นแผนภูมิแสดงประเด็นปัญหาและแนวคิดต่าง ๆ ทางญาณวิทยาได้ดังนี้

2.2.3 แนวคิดทางจริยศาสตร์

จริยศาสตร์ เป็นสาขาหนึ่งของปรัชญาที่ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องความประพฤติ คุณค่าของความประพฤติ กฎเกณฑ์การตัดสินความถูกต้อง ดีงามของชีวิต ปัญหาทางจริยศาสตร์จึงเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ที่จะปฏิบัติต่อกัน และเป็นปัญหาที่สืบเนื่องจากการที่รับรู้และเข้าใจความจริงซึ่งจะทำให้เราสามารถตอบปัญหาที่ว่า “เราควรจะทำอย่างไรเพื่อให้สอดคล้องกับความจริง” (How to act according to reality)¹² ดังนั้นแนวคิดทางจริยศาสตร์จึงเป็นแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทางอภิปรัชญาที่ว่าด้วยเรื่องของความจริง ประเด็นปัญหาที่สำคัญทางจริย-ศาสตร์สามารถแยกออกเป็น 3 ประเด็นหลักคือ¹³

1. ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งที่มีค่าสำหรับมนุษย์ หรืออุดมคติของชีวิต
2. ปัญหาเกี่ยวกับเกณฑ์ตัดสินจริยธรรม
3. ปัญหาเกี่ยวกับค่าทางจริยธรรม

1. ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งที่มีค่าสำหรับมนุษย์ คืออุดมคติของชีวิต

เป็นปัญหาที่ศึกษาจุดหมายปลายทางหรือเป้าหมายสูงสุดของชีวิต ว่าอะไรเป็นสิ่งที่มีความค่ามากที่สุดที่มนุษย์พึงแสวงหา ซึ่งคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ มี 2 ลักษณะ คือ คุณค่าในตัวเองเป็นเป้าหมายสุดท้ายและคุณค่านอกตัวโดยจะนำไปสู่คุณค่าอื่นต่อไป ดังนั้นการตอบปัญหานี้จะทำให้ทราบว่าจะอะไรเป็นสิ่งที่มีความค่ามากที่สุด สำหรับมนุษย์ที่มีแนวคิดของปรัชญาที่สำคัญต่อปัญหานี้อยู่ 3 แนวคิด ดังนี้

1.1 แนวคิดแบบสุขนิยม (Hedonism) แนวคิดแบบสุขนิยม ถือว่าความสุขเป็นสิ่งที่ดีที่สุดของชีวิตและเป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องการมากที่สุด การกระทำใด ๆ ของมนุษย์หากวิเคราะห์ลงไปจะพบว่าเป็นไปเพื่อความสุขความสบายเป็นจุดหมายปลายทางทั้งสิ้น แนวคิดแบบสุขนิยมยังแบ่งย่อยออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

(1) ลักษณะสุขนิยมแบบอัตนิยม (Egoistic Hedonism) ลักษณะเน้นความสุขของแต่ละคนเป็นสำคัญ และเสนอว่ามนุษย์ควรแสวงหาความสุขให้กับตัวเองให้มากที่สุด โดยมีต้องสนใจผู้อื่น หน้าที่และความสัมพันธ์กับผู้อื่นเป็นไปเพื่อความสุขของตนเองเท่านั้น ลักษณะนี้มีนักปรัชญาที่

¹² สติต วงศ์สวรรค์, ปรัชญาเบื้องต้น, หน้า 136.

¹³ สุจิตรา (อ่อนค้อม) ธรรัตน์, ปรัชญาเบื้องต้น, หน้า 68.

เป็นตัวแทนคือ อีพิคิวรัส (Epicurus, 341-270 B.C.) เขามีความเชื่อพื้นฐานว่าสสารเท่านั้นที่เป็นจริง ไม่มีวิญญาณและชีวิตในโลกหน้า มนุษย์จึงควรแสวงหาความสุขให้มากที่สุดก่อนที่จะตาย อีพิคิวรัสสอนให้รู้ว่าชีวิตเป็นสิ่งที่ไม่แน่นอนจึงไม่ควรประมาท และปล่อยให้เป็นไปตามโชคชะตาความสุข แม้ว่าอีพิคิวรัสจะให้ความสำคัญกับความสุขทางใจแต่จำเป็นที่จะต้องอาศัยความสุขทางผัสสะเพื่อก่อให้เกิดความสุขทางใจ และการแสวงหาความสุขเนื่องจากแรงปรารถนาที่ไม่จำเป็นจึงต้องระมัดระวังอย่าให้ตกเป็นทาสของมันเพราะจะทำให้เกิดความสุข แม้ความสุขจะเป็นสิ่งที่ประเสริฐที่สุดแต่อีพิคิวรัสมิได้สอนให้มัวเมาในความสุข หากแต่สอนให้รู้จักเลือกหาความสุขแต่พอดี เพื่อมิให้เกิดความทุกข์ตามมา

(2) ลัทธิสุขนิยมแบบสากล (Universalistic Hedonism) ลัทธินี้เน้นความสุขของคนทุก ๆ คนในสังคม จึงจะถือว่าเป็นความสุขที่แท้จริง นักปรัชญาที่มีแนวคิดแบบลัทธินี้ คือ เบ็นธัม (Jeremy Bentham, 1748-1832) และมิลล์ (John Stuart Mill, 1806 – 1873)¹⁴

1.2 แนวคิดแบบอสุขนิยม (Non – hedonism) แนวคิดแบบอสุขนิยมถือว่าความสุขมิใช่สิ่งที่ดีที่สุดสำหรับชีวิตมนุษย์ มีสิ่งอื่นที่มีค่ามากกว่าความสุขเช่น ความสวยของจิตใจ และปัญญาความรู้ แนวคิดแบบอสุขนิยมสามารถแบ่งเป็นลัทธิย่อยได้ 2 ลัทธิ คือ

(1) ลัทธิปัญญานิยม (Intellectualism) ลัทธินี้เชื่อว่าปัญญาหรือความรู้เป็นสิ่งที่ดีที่สุดในที่มนุษย์พึงแสวงหาความสุขที่จะนำไปสู่ปัญญาเป็นความสามารถในการใช้เหตุผล เพื่อค้นพบความจริง ซึ่งเป็นสิ่งที่แบ่งแยกความแตกต่างระหว่างมนุษย์กับสัตว์ ลัทธิปัญญานิยมมีความเชื่อพื้นฐานแบบจิตนิยม ทำให้มีความเชื่อว่าความสุขที่ได้รับจากประสาทสัมผัสเป็นสิ่งที่ไม่แน่นอน ส่วนปัญญาหรือความรู้เป็นความสุขที่มีได้ขึ้นอยู่กับร่างกาย ฉะนั้นเมื่อร่างกายดับลงวิญญาณก็จะเข้าถึงโลกแห่งนามธรรมต่อไป

(2) ลัทธิวิมุตินิยม (Liberationism) ลัทธินี้เชื่อว่าสิ่งที่มนุษย์ควรแสวงหาและเป็นสิ่งที่ดีที่สุด คือความสงบของจิตที่ปราศจากทั้งความสุขและความทุกข์ เมื่อเกิดความอยากแล้วไม่สมหวังวิธีการป้องกันอาจทำได้โดยการแสวงหาสิ่งที่เราต้องการให้ครบ ซึ่งจะทำได้ง่ายกว่าวิธีการจัดการความอยากให้น้อยลงและหมดไปเอง หากไม่เกิดความอยากก็จะไม่พบกับความผิดหวังหรือความทุกข์เป็นภาวะที่จิตสงบแล้วนั่นเอง

¹⁴ วิทย์ วิศทเวทย์, จริยศาสตร์เบื้องต้น(กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์, 2520), หน้า 28.

1.3 แนวคิดแบบมนุษยนิยม (Humanism) แนวคิดแบบมนุษยนิยมขัดแย้งกับสุขนิยมและอสุขนิยมโดยเห็นว่าทั้ง 2 แนวคิดมีความสุดโต่งมากเกินไป แท้จริงแล้วมนุษย์ประกอบด้วยส่วนที่เป็นร่างกายและจิตวิญญาณ ดังนั้นความสุขของมนุษย์จึงต้องประกอบไปด้วยความสุขจากทั้ง 2 ส่วน คือทางร่างกายและทางจิตใจด้วย ความเข้าใจเช่นนี้เกิดจากการมองธรรมชาติที่แท้จริงของมนุษย์ ความสุขทุกอย่างถือว่าเป็นสิ่งที่มีค่าใจตัวเองไม่มีอะไรเป็นคุณค่าที่สูงสุด หากแต่ต้องการอาศัยความประสานกลมกลืนกันของความสุขจึงจะถือว่าเป็นจุดหมายของชีวิต

2. ปัญหาเกี่ยวกับเกณฑ์การตัดสินจริยธรรม

ปัญหานี้เป็นการศึกษาเพื่อให้ทราบถึงหลักหรือมาตรการในการตัดสินพฤติกรรมหรือการกระทำใด ๆ ว่าเป็นสิ่งที่ดีหรือชั่ว ถูกหรือผิด ปัญหานี้ถือว่าเป็นปัญหาที่สำคัญทางจริยศาสตร์ เนื่องจากจะเป็นการนำไปสู่การกำหนดหลักการในการประพฤติปฏิบัติของมนุษย์และใช้เป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจเลือกกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง แนวคิดที่สำคัญที่ตอบปัญหานี้มี 2 แนวคิด คือ

2.1 แนวคิดแบบสัมพัทธนิยม (Relativism) แนวคิดนี้ถือว่าการกระทำจะดีหรือชั่ว ถูกหรือผิด มิได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์ไว้อย่างแน่นอนตายตัว หากแต่การกระทำแต่ละอย่างนั้นขึ้นอยู่กับสภาพของสิ่งแวดล้อมที่ต่างกันและสามารถเปลี่ยนแปลงได้ เกณฑ์ในการตัดสินพฤติกรรมทางจริยศาสตร์จึงต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่างมาประกอบการพิจารณาเช่น บุคคล เวลา สถานที่ สภาพแวดล้อม จารีตประเพณี สภาพเศรษฐกิจ เป็นต้น ดังนั้นคุณค่าที่แน่นอนตายตัวจึงไม่มีตามแนวคิดของสัมพัทธนิยม ซึ่งแนวคิดนี้ยังแบ่งย่อยออกเป็น 2 ลัทธิ คือ

(1) ลัทธิสัมพัทธนิยมส่วนบุคคล (Individual Relativism) ลัทธินี้มีทรรศนะว่าการกระทำของมนุษย์จะดีชั่ว ถูกผิดอย่างไรขึ้นอยู่กับตัดสินของมนุษย์แต่ละคน ซึ่งจะมีความเห็นที่แตกต่างกันออกไป ตามสถานการณ์ที่แต่ละคนจะต้องประสบความจริงที่แต่ละคนประสบ เป็นสิ่งที่สัมพัทธ์และไม่มีความจริงที่แน่นอนตายตัวสำหรับทุกคน การตัดสินใจเลือกกระทำจึงขึ้นอยู่กับบุคคลนั้นในกรณีที่เกิดกับบุคคลนั้นๆ ด้วย

(2) ลัทธิสัมพัทธนิยมทางสังคม (Social Relativism) ลัทธินี้มีทรรศนะว่าแม้ว่าความคิดซึ่งถูกผิด จะมีใช้สิ่งที่แน่นอนตายตัว แต่ก็มีใช้ขึ้นอยู่กับการตัดสินของแต่ละบุคคล ทั้งนี้เนื่องจากมนุษย์ต้องการอยู่ร่วมกันเป็น สังคมจึงควรมีเกณฑ์ที่ใช้ตัดสินการกระทำของคนในสังคม ซึ่งหมายถึงจารีต ประเพณี ขนบธรรมเนียม และค่านิยมต่าง ๆ ของแต่ละสังคมที่จะทำความตกลงกันให้สมาชิกในสังคมยอมรับ และยึดถือเป็นหลักปฏิบัติเพื่อความสงบสุขและความอยู่รอดของสังคม

นั้น ๆ จะเห็นได้ว่ากฎเกณฑ์และการตัดสินใจทางจริยธรรมของสังคมหนึ่ง ๆ ย่อมเกิดจากความเชื่อที่สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพของแต่ละสังคม ซึ่งจะไม่มีความถูกต้องสากลที่ใช้วัดกับทุก ๆ สังคม

2.2 แนวคิดแบบสัมบูรณ์นิยม (Absolutism) แนวคิดสัมบูรณ์นิยมถือว่าเกณฑ์ในการตัดสินใจทางจริยธรรมเป็นสิ่งที่แน่นอนตายตัวและเป็นอิสระจากเงื่อนไขต่าง ๆ มีอยู่ได้ด้วยตนเองและไม่เปลี่ยนแปลงแนวคิดนี้จึงตรงกันข้ามกับแนวคิดแบบสัมพัทธนิยมโดยสิ้นเชิง

3. ปัญหาเกี่ยวกับค่าทางจริยธรรม

ปัญหาเกี่ยวกับค่าทางจริยธรรมเป็นปัญหาที่ศึกษาเพื่อให้ทราบความมีอยู่ของค่าทางจริยธรรม และลักษณะของค่าทางจริยธรรมซึ่งเรียกว่า ปัญหาทางอภิปรัชญา (Meta-Ethics)¹⁵ ประเด็นปัญหาที่ศึกษาเกี่ยวกับค่าทางจริยธรรมแบ่งเป็น 2 ประเด็นหลักคือ

3.1 ความมีอยู่ของค่าทางจริยธรรม ประเด็นนี้ศึกษาความมีอยู่ของค่าทางจริยธรรมว่าสิ่งที่เรียกว่าค่านั้นมีอยู่จริง ๆ ในโลกภายนอกเหมือนกับวัตถุหรือไม่ หรือเป็นเพียงความคิดเห็นของผู้พูดเท่านั้น ถ้าอธิบายเกี่ยวกับประเด็นนี้มีลัทธิที่สำคัญ 2 ลัทธิที่อธิบายได้ คือ

(1) ลัทธิจิตวิสัย (Subjectivism) ลัทธินี้มีทรรศนะที่ว่า สิ่งที่เราเรียกว่า ความดี ความชั่ว นั้นมิได้เป็นสิ่งที่อยู่จริง ค่าทางจริยธรรมเป็นเพียงความพอใจ และความไม่พอใจในสิ่งนั้น หรือการกระทำนั้น ๆ โดยมีมนุษย์เป็นผู้กำหนดกฎเกณฑ์เกี่ยวกับ ความดี ความชั่ว ซึ่งจะแตกต่างกันไปแล้วแต่ความเห็นของแต่ละคน

(2) ลัทธิวัตถุวิสัย (Objectivism) ลัทธินี้มีทรรศนะที่ตรงกันข้ามกับลัทธิจิตวิสัย โดยเชื่อว่าค่าทางจริยธรรมเป็นสิ่งที่อยู่จริงในโลก มันสามารถที่จะมีได้ด้วยตัวของมันเองอยู่นอกเหนือจากความคิดและการกำหนดของมนุษย์เป็นสิ่งที่แน่นอนตายตัวและไม่เปลี่ยนแปลง แม้ว่าโลกนี้จะปราศจากมนุษย์แต่ค่าทางจริยธรรมก็ยังเป็นสิ่งที่อยู่ได้

3.2 ลักษณะของค่าทางจริยธรรม ปัญหาเกี่ยวกับลักษณะของค่าทางจริยธรรมเป็นการศึกษาเพื่อให้ทราบว่า ค่าทางจริยธรรมมีลักษณะเป็นอย่างไร นิยามได้หรือไม่ ตลอดจนการศึกษาคำหมายของศัพท์ทางจริยธรรมว่ามีความหมายอย่างไร ปัญหานี้มีลัทธิสำคัญที่มีแนวคิดในการตอบปัญหานี้อยู่ 3 ลัทธิ คือ¹⁶

¹⁵ สุจิตรา (อ่อนค้อม) ธรรมรัตน์, ปรัชญาเบื้องต้น, หน้า 88.

¹⁶ วิทย์ วิศุทเวทย์, จริยศาสตร์เบื้องต้น, หน้า 123.

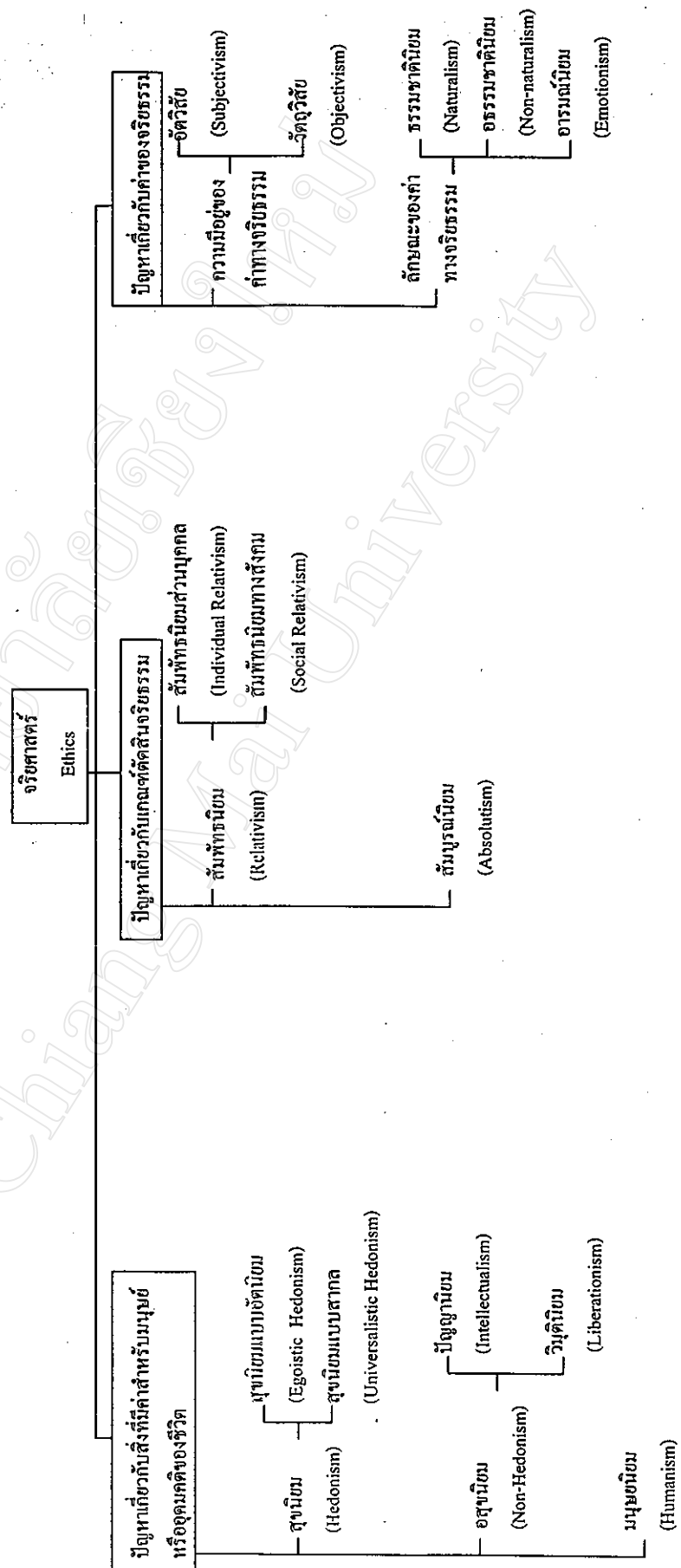
(1) แนวคิดของลัทธิธรรมชาตินิยม (Naturalism) แนวคิดนี้มีทฤษฎะว่าเราสามารถที่จะนิยามค่าทางจริยธรรมได้โดยการนิยามจากสิ่งที่มีอยู่ในโลกธรรมชาติ ความดี หรือความชั่วนั้นสามารถอธิบายได้โดยคำอธิบายที่มีใช้ศัพท์ทางจริยธรรม เช่น ความดีคือสิ่งที่คนส่วนใหญ่เห็นชอบปรากฏการณ์ที่คนส่วนใหญ่เห็นชอบถือเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในโลกลักษณะเช่นนี้จึงเป็นการอธิบายค่าทางจริยธรรมโดยอาศัยปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงตามธรรมชาติ

(2) แนวคิดของลัทธิธรรมชาตินิยม (Non – naturalism) แนวคิดนี้มีทฤษฎะที่ตรงข้ามกับแนวคิดของลัทธิธรรมชาตินิยม โดยเชื่อว่าเราไม่สามารถที่จะนิยามค่าทางจริยธรรมได้ เพราะค่าทางจริยธรรมเป็นสิ่งที่ไม่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงหรือปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ฉะนั้นการนิยามค่าทางจริยธรรมโดยใช้ข้อเท็จจริงทางธรรมชาติจึงก่อให้เกิดความผิดพลาด อีกทั้งค่าทางจริยธรรมมิได้ประกอบขึ้นจากอะไร จึงมิสามารถจะนิยามได้ อย่างไรก็ตามเราสามารถที่จะรับรู้ค่าทางจริยธรรมได้โดยการสัมผัสกับมันโดยตรง

(3) แนวคิดของลัทธิอารมณ์นิยม (Emotionism) แนวคิดนี้มีทฤษฎะที่ปฏิเสธความมีอยู่ของค่าทางจริยธรรมโดยการไม่เชื่อว่าความดี ชั่ว ถูก ผิด นั้นมีอยู่จริง ทั้งนี้เนื่องจากค่าเหล่านี้มิได้แสดงให้เห็นข้อเท็จจริงใด ๆ เป็นเพียงการแสดงอารมณ์ของผู้พูดที่มีต่อข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นนั้นๆ เราจึงไม่สามารถที่จะนิยามค่าทางจริยธรรมได้ การถกเถียงเรื่องค่าทางจริยธรรมจึงเป็นเรื่องที่ไร้สาระเพราะเป็นการพูดถึงสิ่งที่มีได้มีอยู่จริงในโลกภายนอก คำศัพท์ที่ใช้แทนค่าทางจริยธรรมเป็นคำที่ใช้เมื่อเราเกิดความรู้สึกพอใจหรือนำไปใช้เพื่อชักจูงให้เกิดความพอใจเท่านั้น

จากการศึกษาแนวคิดทางปรัชญาสาขาจริยศาสตร์ที่ได้กล่าวมาแล้วทั้งหมด สามารถสรุปโดยใช้แผนภูมิแสดงให้เห็นถึงประเด็นปัญหาและแนวคิดต่าง ๆ ทางจริยศาสตร์ได้ดังนี้

แผนภูมิแสดงประเด็นปัญหาและแนวคิดทางจริยศาสตร์

2.3 หลักการ วิธีการและเครื่องมือในการคิดทางปรัชญา

การศึกษาปรัชญาเป็นการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องของความคิด ทั้งนี้เพราะมูลเหตุที่สำคัญของการคิดปรัชญา คือการคิด¹⁷ อันถือเป็นกิจกรรมทางปัญญาของมนุษย์ การคิดทางปรัชญามีใช้เกิดขึ้นจากความว่างเปล่า หากแต่เกิดจากความพยายามของนักปรัชญาที่จะอธิบายและตอบปัญหาต่าง ๆ ที่เขาเหล่านั้นสงสัยเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การใช้ความคิดเพื่อตอบปัญหาต่าง ๆ ของนักปรัชญานั้นเป็นการใช้ความคิดอย่างมีเหตุผลและเป็นระบบจึงทำให้สามารถมองเห็นปัญหาได้อย่างชัดเจนและสามารถเสนอคำตอบที่คนทั่วไปอาจจะมองไม่เห็น ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นได้ว่า การคิดของนักปรัชญาที่ถือว่าเป็นการคิดทางปรัชญามีใช้การคิดโดยปราศจากหลักการและเป้าหมาย นอกจากนี้ยังประกอบด้วยวิธีการและเครื่องมือเฉพาะที่ใช้ในการคิดทางปรัชญาอีกด้วย ดังนั้นการศึกษาแนวคิดทางปรัชญาของนักปรัชญา แต่มีใช้ศึกษาเพื่อให้เชื่อถือหรือยอมรับ หากแต่เป็นการศึกษาเพื่อให้รู้จักการคิดแล้วจึงใช้วิจารณ์ญาณเพื่อพิจารณาความถูกต้อง หรือความผิดพลาดของแนวคิดทางปรัชญานั้นๆ ต่อไป

หลักการในการคิดทางปรัชญา

การคิดทางปรัชญาเป็นการคิดอย่างมีเหตุผล และเป็นระบบเพื่อตอบปัญหาอันเกิดจากความสงสัยในปรากฏการณ์ทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มนุษย์ทุกคนต่างมีความคิดความเชื่อ ซึ่งอาจทำให้ตอบปัญหาต่าง ๆ ได้ หากแต่ยังไม่ถือเป็นปรัชญา ทั้งนี้เพราะความเชื่อเหล่านั้นอาจมีความหลากหลายและก่อให้เกิดความขัดแย้งกัน แต่การคิดทางปรัชญาที่ประกอบไปด้วยความเชื่อต่าง ๆ ซึ่งมีพื้นฐานอันถือเป็นหลักในการรองรับความเชื่อทั้งหลายนั้นให้สอดคล้องและไม่ขัดแย้งกัน ความเชื่อต่าง ๆ จึงเกิดเป็นระบบขึ้น ดังนั้นการคิดทางปรัชญาของปรัชญาระบบหนึ่ง ๆ นั้น จะประกอบไปด้วยหลักการหรือจุดยืน ซึ่งจะทำให้ความเชื่อพื้นฐานเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งเกิดเป็นระบบ ที่มีความสัมพันธ์สอดคล้อง เชื่อมโยงกับหลักการนั้น ๆ

หลักการในการคิดทางปรัชญาจึงถือได้ว่า เป็นความเชื่อพื้นฐานในการกำหนดแนวคิดเรื่องต่าง ๆ ของปรัชญาในระบบนั้น ๆ เช่น หลักการทางปรัชญาของกลุ่มสสารนิยม ที่เชื่อว่า

¹⁷ สุจิตรา (อ่อนค้อม) ธรณีน, ปรัชญาเบื้องต้น, หน้า 3.

ความจริงสูงสุดคือสสารและปรากฏการณ์ของสสาร¹⁸ ทำให้เชื่อว่าเราสามารถรับรู้ความจริงได้โดยใช้ประสาทสัมผัส ความรู้จึงเกิดหลังจากการมีประสบการณ์ (a posteriori knowledge) ซึ่งสามารถตรวจสอบได้โดยใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 ในทางตรงกันข้ามหลักการทางปรัชญาของกลุ่มจิตนิยมเชื่อว่าความจริงสูงสุดคือ จิต และทำให้เชื่อว่าเราสามารถรับรู้ความจริงทั้งหลายได้โดยการใช้เหตุผล ความจริงบางอย่างเราไม่สามารถจะรับรู้ได้โดยใช้ประสาทสัมผัส แต่ต้องอาศัยเหตุผลหรือปัญหาในการเข้าถึงความจริงสูงสุดที่สมบูรณ์นั้น

จากหลักการในการคิดทางปรัชญาของกลุ่มสสารนิยม และกลุ่มจิตนิยมแสดงให้เห็นถึงหลักการทางปรัชญาที่แตกต่างกันของนักปรัชญาทั้ง 2 กลุ่ม ที่พยายามคิดอย่างมีเหตุผลและสร้างเป็นระบบปรัชญาขึ้น อย่างไรก็ตามการศึกษาหลักการทางปรัชญามีใช้เพื่อการตัดสินใจความต้องการของหลักการใดหลักการหนึ่ง หากแต่เป็นการศึกษาเพื่อให้ทราบถึงการคิดโดยใช้เหตุผลและความเชื่อซึ่งมีหลักการที่เป็นพื้นฐานรองรับความคิดความเชื่อเหล่านั้น

วิธีการในการคิดทางปรัชญา

หลักการในการคิดทางปรัชญาของระบบปรัชญาหนึ่ง ๆ ย่อมแสดงให้เห็นถึงวิธีการในการคิดทางปรัชญา ซึ่งเป็นวิธีการเข้าสู่เป้าหมายทางปรัชญาที่แตกต่างกันของแต่ละหลักการในวงการปรัชญายอมรับวิธีการในการคิดทางปรัชญามีอยู่ 4 วิธีการ คือ¹⁹

1. วิธีการแบบประเพณีนิยม (Dogmatism)
2. วิธีการแบบวิมตินิยม (Scepticism)
3. วิธีการแบบวิเคราะห์นิยม (Criticism)
4. วิธีการแบบวิภาษวิธี (Dialectic)

¹⁸ วิทย์ วิศทเวทย์, ปรัชญาทั่วไป(กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์, 2536), หน้า 25.

¹⁹ มาลี ศรีเพชรภูมิ, ปรัชญาเบื้องต้น(เพชรบุรี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สหวิทยาลัยทวารวดี, 2531), หน้า 13.

1. วิธีการแบบประเพณีนิยม (Dogmatism)

วิธีการนี้ยอมรับหลักการเกี่ยวกับสภาวะแห่งความจริงต่าง ๆ ที่ยึดถือตกทอดตามกันมา โดยปฏิเสธการวิพากษ์วิจารณ์ใด ๆ หรือการพิสูจน์หาข้อเท็จจริงอื่นเพื่อมาหักล้างความเชื่อในวิธีการแบบเดิม แนวคิดที่ใช้วิธีการคิดเช่นนี้ ได้แก่ กลุ่มเหตุผลนิยม ซึ่งเชื่อว่าวิธีการเข้าถึงความจริงสูงสุดโดยใช้เหตุผล นักปรัชญาที่ใช้วิธีการคิดนี้เช่น เดการ์ต (Descartes) พิสูจน์ความมีอยู่ของพระเจ้า โดยใช้วิธีการคิดซึ่งอาศัยเหตุผลในการยอมรับความมีอยู่ของตัวเราก่อน แล้วจึงอนุมารถึงความมีอยู่ของพระเจ้า สปิโนซา (Spinoza) เชื่อว่าเหตุผลที่อยู่ในตัวมนุษย์ทำให้มนุษย์รู้จักตัวเองและสิ่งทั้งหลาย ซึ่งเป็นปรากฏการณ์อันเนื่องมาจากพระเจ้า ไลบนิซ (Leibnitz) เชื่อว่าสภาวะทั้งหลายมีความจริงในตัวเองที่เรียกว่า โมนาด (Monad) และเป็นสิ่งที่พระเจ้าสร้างสรรค์ไว้ กลุ่มประจักษ์นิยม เชื่อว่าวิธีการเข้าถึงความจริงสามารถทำได้โดยใช้วิธีการมีประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส เพื่อหยั่งรู้ความมีอยู่ของสรรพสิ่งทั้งหลาย นักปรัชญาที่ใช้วิธีการนี้ เช่น ล็อก (Locke)

2. วิธีการแบบวิมตินิยม (Scepticism)

วิธีการนี้เกิดจากความขัดแย้งของกลุ่มเหตุผลนิยมและกลุ่มประจักษ์นิยม ที่ไม่สามารถยืนยันได้ว่ากลุ่มใดถูกต้องกว่า วิธีการแบบวิมตินิยมจึงไม่ยอมรับความจริงจากวิธีการของทั้ง 2 กลุ่ม และใช้วิธีการสงสัยความจริงที่เป็นสากลทั้งหมด เพราะเชื่อว่าความจริงทั้งหลายเป็นเรื่องของการสมมุติและการวางเงื่อนไขโดยมนุษย์เท่านั้น

3. วิธีการแบบวิเคราะห์นิยม (Criticism)

วิธีการนี้ยอมรับวิธีการของกลุ่มเหตุผลนิยม และกลุ่มประจักษ์นิยมว่าสัมพันธ์กันและสามารถทำให้เข้าถึงความจริงได้ โดยนักปรัชญาชื่อคานท์ (Kant) ได้ใช้วิธีการวิเคราะห์กระบวนการที่เป็นต้นกำเนิดของความรู้ เพื่อทำความเข้าใจเงื่อนไขพื้นฐานของความรู้และแยกความรู้กับตัวผู้รู้เพื่อชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์กัน

4. วิธีการแบบวิภาษวิธี (Dialectic)

วิธีการนี้เป็นการใช้เหตุผลเพื่อปฏิเสธความคิดเดิม เพื่อค้นหาแนวคิดที่เป็นความจริงใหม่ ซึ่งจะก่อให้เกิดการยอมรับแนวคิดใหม่ร่วมกัน

เครื่องมือในการคิดทางปรัชญา

เครื่องมือที่สำคัญที่ใช้ในการสร้างความคิดทางปรัชญา ของนักปรัชญามีอยู่ 2 อย่าง²⁰ คือ ประสบการณ์และเหตุผล ประสบการณ์หมายถึงสิ่งที่มนุษย์สามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ ตา หู จมูก ลิ้นและกาย การรับรู้ทางประสบการณ์ของแต่ละคนมีส่วนคล้ายคลึงกัน แต่อาจจะไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ของผัสสะแต่ละคน นอกจากนี้การมีประสบการณ์อาจรวมถึงการใช้เครื่องมือเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของผัสสะ เพื่อให้ได้ประสบการณ์เป็นข้อมูลในการคิดหาเหตุผลต่อไป

การคิดหาเหตุผล คือการคิดจากสิ่งที่รู้เพื่อให้รู้ในสิ่งที่ยังไม่รู้ การคิดด้วยเหตุผลจึงต้องอาศัยกฎเกณฑ์ตามหลักตรรกวิทยา (Logic) แบ่งการคิดหาเหตุผลออกเป็น 2 แบบ คือ การอุปนัย (Induction) และการนิรนัย (Deduction)²¹

การอุปนัย คือ การคิดหาเหตุผลจากข้อเท็จจริงปลีกย่อยที่รู้แล้วนำมาสรุปเป็นกฎหรือหลักการทั่วไป

การนิรนัย คือ การคิดหาเหตุผลจากหลักทั่วไปที่รู้แล้ว และถือว่าเป็นความจริงนำไปสรุปข้อเท็จจริงปลีกย่อยที่ยังไม่รู้²²

จากที่ได้กล่าวมาแล้วทั้งหมด จะเห็นได้ว่าระบบปรัชญาหนึ่งประกอบด้วยหลักการซึ่งถือเป็นทฤษฎีหลัก และเป็นกรอบของความคิดความเชื่อพื้นฐาน อันจะนำไปสู่วิธีการคิดทางปรัชญาในแบบต่าง ๆ โดยจะต้องสอดคล้องกับการนำเครื่องมือมาประกอบการคิด ลักษณะเช่นนี้แสดงให้เห็นถึงการคิดอย่างมีเหตุผลและเป็นระบบอย่างแท้จริง

การศึกษาแนวคิดทางปรัชญาที่เป็นระบบ จึงต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบที่สำคัญของกรอบความคิดทางปรัชญาสาขาต่างๆ ที่ได้อธิบายมาแล้วข้างต้นว่ามีเนื้อหาในแต่ละเรื่องสอดคล้องและเป็นระบบอย่างไร เช่น แนวคิดทางปรัชญาของกลุ่มสสารนิยม มีระบบของแนวคิดทางปรัชญาที่ประกอบด้วยแนวคิดอภิปรัชญาแบบสสารนิยม ญาณวิทยาแบบประจักษ์นิยม และจริยศาสตร์แบบสุขนิยม ส่วนแนวคิดทางปรัชญาของกลุ่มจิตนิยมมีระบบแนวคิดทางปรัชญาที่ประกอบด้วยอภิปรัชญาแบบจิตนิยม ญาณวิทยาแบบเหตุผลนิยม และจริยศาสตร์แบบอสุขนิยม เป็นต้น

²⁰ มาลี ศรีเพชรภูมิ, หน้า 8.

²¹ อมร โสภณวิชฌวงค์, ปรัชญาเบื้องต้น (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ประสานมิตร, 2520), หน้า 24.

²² อมร โสภณวิชฌวงค์, หน้า 24-25.

จากที่ได้ยกตัวอย่างมาข้างต้นมิใช่หมายความว่า ระบบของปรัชญากลุ่มดังกล่าวจะต้องมีลักษณะเช่นนี้เสมอไป หากแต่เป็นการยกตัวอย่างประกอบเพื่อแสดงให้เห็นถึงระบบของความคิดทางปรัชญา ซึ่งในปัจจุบันเราพบว่าปรัชญาของแต่ละกลุ่มมีแนวคิดที่แตกออกไปเป็นอีกหลายลัทธิแล้วแต่ความสนใจของนักปรัชญาแต่ละคน อย่างไรก็ตามการศึกษาระบบของความคิดทางปรัชญา จำเป็นจะต้องยึดหลักการศึกษาในส่วนเนื้อหาของแต่ละสาขาปรัชญา เพื่อความสะดวกในการศึกษาและวิเคราะห์แนวคิดทางปรัชญาต่อไป

จากการศึกษาขอบข่ายของการศึกษาปรัชญาในสาขาต่าง ๆ ซึ่งประกอบไปด้วยประเด็นปัญหาและแนวคิดต่าง ๆ มากมาย ทำให้เราสามารถจะนำข้อมูลเหล่านี้ไปเป็นกรอบวิเคราะห์แนวคิดทางปรัชญาของนักปรัชญาคณหนึ่งๆ ได้ ในงานวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยได้นำกรอบความคิดต่าง ๆ ไปวิเคราะห์แนวคิดของปรัชญาของสมักร บุรวาส ว่ามีลักษณะเป็นอย่างไร โดยจะศึกษาจากผลงานที่สำคัญของสมักร บุรวาส ดังจะได้อธิบายและวิเคราะห์ในบทต่อ ๆ ไป